

Az Igazgyöngy Alapfokú Művészeti Iskola

<https://igazgyongyalapitvany.hu/muveszeti-iskola/>

Az iskola 2000 óta működik, hat településen (Berettyóújfalu, Komádi, Magyarhomorog, Körösszakál, Körösszegapáti, Biharkeresztes), tanévenként 550-600 tanulóval, akik nagy része (nagyjából 70 százaléka) hátrányos helyzetű, és ezen belül is kiemelkedően magas a halmozottan hátrányos helyzetű, zömében roma tanulók létszáma (300 fő). A munka képző és iparművészeti ágon folyik, délutánonként utazva a településekre, a gyerekekhez.

Az iskola vagy műhely sajátos és kiugróan eredményes módszert alakított ki a hátránykompenzálásra. Diákjaik a hazai és nemzetközi pályázatokon kimagasló sikereket érnek el. Az iskola munkáját alapítvány is segíti, ami az oktatás támogatásán túl társadalmi célokat is valósít meg

Művészettel neveléssel a felemelkedésért

Az Igazgyöngy Alapítvány és Alapfokú Művészeti Iskola munkájáról

L. Ritók Nóra Igazgyöngy Alapítvány és Alapfokú Művészeti Iskola

Absztrakt

2000 óta dolgozunk a művészet-
oktatásban, megfigyelve az intéz-
ménytípus céljainak, mégis sajátos
fókuszú pedagógiai programot
alakítottunk ki. Ezt pedig az a
helyzet hozza, hogy egy lesza-
kadó térségben dolgozunk. Hat
településen, 600 körüli tanuló-
létszámmal, tanítványaink 70%-a
hátrányos helyzetű, és ennek több
mint fele halmozottan hátrányos
helyzetű, zömében roma gyermek.
Itt a pedagógiai módszerek más
rendszerével kell dolgoznunk, és
azt hiszem, a célokat is másképp
kell meghatározni. A 21 év alatt,
mióta dolgozunk, sokat fejlődött az
Igazgyöngy módszertana. Történe-
tiségében is nyomon követhető ez,
hiszen idővel egyre pontosabb be-
avatkozási formákat találtunk, no
meg a helyzet is mindig változásra
késztetett, hiszen egy iskolának
mindig igazodnia kell a változó tár-
sadalmi közeghez. Nem találtunk
fel semmi különlegeset, azt hiszem,
az tekinthető másnak, ha tetszik in-
novációnak, hogy más, a körülmé-

nyekhez igazodó módszerekkel és
attitűddel rendszerekben gondol-
kodva végezzük a munkánkat.

Gyakran hívnak minket művészet-
terápiával foglalkozó konferenci-
ára, és jönnek hozzánk ezt tanuló
hallgatók is, gyakorlatra. Mindig
elmondom, hogy mi nem a klasszi-
kus művészetterápiával foglalkozó
intézmény vagyunk... de ez nem
tántorít el senkit. Vagy mégis van
kapcsolódásunk ehhez? Nyilván, ha
úgy nézem, a munkánk sikeres bi-
zonyos problémák megoldásában,
akkor megvan a kapocs. Máskor
viszont azt látom, hogy ezt, amit és
ahogy próbálunk, nem szabad ki-
címkeznünk csak a problémákra. Mert
erre a tanítási módszerre, attitűdre
így, ehhez hasonló formában lenne
szüksége minden gyereknek.

1. Az első időszakban a gyermekközpontúság vált hangsúlyossá a vizuális nevelésünkben.

Az induláskor még nem voltunk
más, mint egy, az átlagosnál talán

1. kép: Otthon

gyermekközpontúbb szemléletű
művészeti iskola. Akkor az vezérelt
minket, hogy az életkori sajátossá-
gokhoz igazodva próbáljunk olyan
tevékenységet kínálni a gyerekek-
nek, amiben örömmel vesznek
részt, és amiben az egyéni megkö-
zelítéseik kiteljesedhetnek.

Ennek a kiemelt szempontként kezelése tőlem indult, még az előtt, mielőtt megalapítottam az Igazgyöngyöt, és az állami oktatásban dolgoztam. Akkorra már nagyon elegendő lett azokból a feladatokból, melyek kitörölhetetlenül égtek bele az általános iskolai rajztanításba, a kettévágott alma-citrom-zöldpaprika vonalba (a mákgubó csak azért esett ki, mert már nem lehet hozzájutni), amikor vonalasan, tónusosan, majd színben kell ábrázolni a természeti formákat, majd síkredukcióval dekoratív tervezésben felhasználni. És elegendő volt a csendéletek, drapériák ábrázolásából is, ami azt sugallta, hogy a látványhű ábrázolás a vizuális alkotótevékenység csúcsa.

Ha a művészettörténetre néztem, azt láttam, hogy már a 20. század is az önkifejezésről szólt, arról, hogy ki, hogyan értelmezi a világot, mit tart benne, belőle magának vagy másoknak megfogalmazható üzenetnek. Ehhez képest még a 21. században is, mikor a gyerekek a telefonjukkal rögzítik egy pillanat alatt a látványt, majd különféle programokkal azonnal képesek manipulálni is azt, még mindig él a valósághű ábrázolás egyeduralma. Miközben a vizuális környezet már rég megváltozott, áthat mindent a digitális világ, sok helyen még mindig csendéletekkel mulatják a rajzórakon az időt.

Pedig mondjuk ki csak magunkban a szót: CSENDÉLET, és gondolkodjunk el kicsit rajta, a gyerekek fejével. Vajon mit mond ez egy mai tízévesnek? Nekem ez leginkább egy művészettörténeti fogalom, és semmiképp sem gondolnám, hogy egy mai gyereket ez különösebben felizgat, és olyan állapotba kerül tőle, amivel motiváltan veti bele magát az alkotásba.

A vizuális kommunikáció tanításának is, mint minden másnak, igazodnia kellene a megváltozott világhoz. Témájában. A vizuális nevelés NAT-ja még mindig szerencsés helyzetben van, hiszen tematikus megköthetés nélkül adja meg a

fejlesztés célját, tartalmát, irányát. Ami aztán a vizuális nevelést különös, szabad helyzetbe hozza, mert engedi, hogy a gyerekek érdeklődésének, kulturális közegének legmegfelelőbb témát kínáljunk nekik, melyekbe beleágyazhatjuk a vizuális kommunikáció fejlesztését, és még sok mindent.

Mielőtt bárki azt gondolná, ellene vagyok annak, hogy a gyerekeket megtanítsuk a formákat értelmezni, elemezni, a szín és a tónusértékek, a felületek, vagy épp a plasztikai minőségek használatára, leszögezem, hogy nem így van. De ezeket nem a valóság pontos leképezéseként, mint végcélként jelölöm meg, csupán eszközként ahhoz, hogy a környezetük vizuális üzeneteit értsék, és birtokolják a vizuális hatáskeltés eszközeinek tudatos használatát, a gondolataik, a világhoz való saját viszonyulásuk kifejezése érdekében.

Nem segíti ezt a gondolkodást az utóbbi években a jobb agyféltekés rajzolás sajátos beszűrődése az oktatásba. A megvalósulás ugyanis itt elsősorban fotók vagy festmények másolásában ölt testet, ami nem felel meg egy korszerű vizuális nevelés céljainak. Amíg csak pár pedagógus iratkozott be saját költségén, még nem éreztem, hogy baj lenne. Akkor már kezdtem aggódni, mikor ezekkel gyerekeket, osztályokat értek el, de mivel fizetők voltak, még mindig reméltem, hogy nem fog sokáig tartani. Aztán, mikor a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács számomra érthetően módon, három éve elindította az akkreditált pedagógusképzéseket, megrémültem. Próbáltuk jelezni, nagyra becsült tanárunk, Bodóczy István is, és én is, többször, hogy itt nagyon félrecsúszott valami, a dolog megállíthatatlan. Nemrég hirdették meg újra, most az „elmetágító rajzolás” elnevezést adták neki. Én ezt az egészet egy szakmai indoklás és háttér nélküli beavatkozásnak érzem. Méltatlan a vizuális neveléshez is, és a művészetterápiához is, mert mindkettő nevében hirdetik.

Hogy visszatérjek a kezdetekhez, el kell, hogy mondjam azt is, hogy azzal a hagyományos vizuális nevelési szemlélettel, amibe a főiskola után a terepen belecsöppentem, egyáltalán nem voltam sikeres a gyerekek körében. Igaz, akkoriban még egy olyan általános iskolában tanítottam, ahol magas volt a roma gyerekek aránya, és igazán nagy kihívás volt a „c” osztályban, túlkoros cigánygyerekeknek rajzot (és minden mást is) tanítani. Hamar szembesültem azzal, hogy az erősen ajánlott, központi tanmenetekkel itt semmire sem megyek. Őket egyáltalán nem érdekelte a kettévágott alma. Keresnem kellett hozzájuk az utat, megérteni őket, megkeresni azokat a szubkulturális elemeket, amivel be tudom vonni őket az alkotó tevékenységbe. Ekkor, még jóval az Igazgyöngy előtt értettem meg, hogy mennyire fontos a téma a gyerekeknek. Hogy ez lehet a szál, amivel becsalogatom őket, ha olyat keresek, ami érdekli őket. Hamar beláttam azt is, hogy ezt egyedül, nélkülük, nem találom meg. Ezért lett az első meghatározó eleme a vizuális nevelésünknek a *gyermekközpontság*.

Az *izgalmas téma* megtalálása sok mindent megoldott. Amikor a bevezető beszélgetésben addig lehetett húzni a lelkesedésüket, hogy mikor mondtam: „na, most már kezdhettek”, gyakran tapsolni kezdtek örömmükben. Egy így megalapozott alkotói izgalomban aztán nem voltak magatartási problémák. Már múlt időben mondom ezt, annak ellenére, hogy a témaválasztást ma is az egyik legfontosabb elemnek érzem. Mert 20 év alatt rengeteget változott a világ, és ehhez igazodni kellett. Témában is, és módszertanban is. Ezzel át is léphetünk az igazgyöngyös módszertan második elemére, a *hátránykompenzálásra*.

2. Hátránykompenzálás, készségfejlesztés a művészeti neveléssel

Ha már sikerült bevonni a gyerekeket a tevékenységbe, akkor hamar rátalál az ember arra, hogy mi a legfontosabb különbség a

2. kép: Lakatos Lili (9 éves) festménye

3. kép: Papp Ágota (10 éves) rajza

művészeti nevelés és a *művészettel nevelés* között. Míg a művészeti nevelés fókuszában a művészeti alkotótevékenység áll, egy speciális ismeretanyaggal és képességfejlesztéssel, esetünkben a vizuális kommunikáció fejlesztésével, addig a művészettel nevelés a gyereket állítja a fejlesztés fókuszába. Egy olyan fejlesztésbe, ahol ehhez eszköz a vizuális nevelés.

A művészeti nevelésnél a művészettel nevelés ezért jóval komplexebb, hiszen, ha a gyerek van fókuszban, akkor az ő személyiségfejlesztése a lényeg, amiben benne van az esetleges hátrányainak, tanulási nehézségeinek a leküzdése is. Hátrányokból, tanulási nehézségekből pedig bőven van egy leszakadó térségben, de talán napjaink felgyorsult világában mindenhol szembesülünk olyan nehézségekkel, melyek gátolják az oktatás hatását.

Bár *integrációra, inklúzióra* törekszünk, a telephelyeink között bőven vannak olyanok, ahol szegregált iskolához tudunk csak kapcsolódni, és csak hátrányos helyzetű gyerekekből tudunk osztályokat szervezni. Ez is egy változás, hiszen húsz éve még nem volt ekkora mértékű oktatási szegregáció, minden telephelyünkön tudtunk integrált osztályokat szervezni.

Ezen a telephelyeken a gyerekek mind jelentős hátránnyal érkeznek, tehetséggondozásról csak akkor beszélhetünk, ha a tehetség csírák felfedezéséig eljutunk, azonban ehhez is hátránykompenzálás szükséges. *Nagy lemaradások mutatkoznak a figyelem koncentráció, a finommotorika területén, fejletlenek a megfigyelési képességek, a vizuális memória, a logikai gondolkodás, nem elég differenciált a kommunikáció. Az ábrázolási tevékenység nem épült be a játékok közé, nincs megfelelő anya-*

gismeret és eszközhasználat, hiányos a vizuális motívumkészlet. Ezek a hiányok befolyásolják az ábrázolási tevékenységet, de általában a tanulási képességet is, a gyerekek az iskolában a kezdetektől folyamatosan a kudarcral szembesülnek, ami negatív énképhez vezet, és végképp bedarálja a motivációt mindenmű iskolai tevékenység iránt. Éppen ezért nagyon fontos, hogy az elejétől olyan fejlesztéseket adjunk, ami a hátránykompenzálást feltétlen és biztos sikerélménnyel párosítja, és biztosítja a motivációt nem csak az ábrázoláshoz, hanem a tanulási tevékenységekhez. Az alkotás transzfer hatása megfelelő pedagógiával minden területre átvihető.

Ahhoz, hogy a legmegfelelőbb fejlesztést gyakoroljuk, fontos a gyerekek felmérése, amelyre épülve aztán a fejlesztési terv elkészíthető. A fejlesztést ezért egy szintfelmérő szakasz előzi meg, amelyben nem-

csak a produktum, hanem a tevékenység megfigyelése is információkat ad. Ez nem egyetlen alkalmat jelent, hosszabb távon figyeljük meg őket, kb. egy hónap múlva alkotunk óvatos véleményt, lehetőség szerint két tanár megfigyelése alapján. A megfigyelési szempontok ebben a szakaszban nálunk a pedagógus számára a következők: *milyen a feladattudat, a motiváció, a figyelemkoncentráció, milyen a felületkitöltés, a finommotorika, mennyire alkalmas a gondolatai kifejezésére a motívumkészlete, milyen a vizuális memóriája, mennyire részletezettek a formák, mennyi az ösztönösség és a tudatosság a rajzi tevékenységben.* A munka során figyeljük a gyereket más szempontból is, a *szociális készségek szempontjából: milyen a viszonyuk a másikkal, milyen a kommunikáció fejlettsége (milyen nyelvi kifejezőkészsége van, hangeje, türelme kívánni, míg a másik befejezi a mondandóját), hogyan működik a közösségben, milyen a segítőkézsége, mennyire toleráns, hogyan viszonyul a környezetéhez stb.*

Az így kialakult kép vázolja nemcsak a vizuális kommunikáció fejlettségét, hanem azokat a képességeket is, melyek a többi tantárgy tanulásához szükségesek. Így meghatározhatjuk a beavatkozási pontokat is, és egyénre szabott fejlesztés indulhat meg. Általában jellemző, hogy ezek a lemaradások komplexen jelennek meg, bár vannak gyerekek, akiknél a feladattudat erősebb, ez jelezheti a tehetségcsírákat is a szakembernek. (A vizuális tehetség ismérvei között szerepel az is, mennyire képes kényszer nélkül, hosszasan az ábrázolási tevékenységgel foglalkozni.)

A megfigyelésnek része az is, hogy a HHH gyerekek *családját, szűkebb és tágabb közösségét, életének fizikai feltételeit megismerjük.* Ezek mindig nagyon meghatározó információt adnak a pedagógusnak. Nagyon fontos, hogy ebben a találkozóban ne a „felülről leereszkedő”, ellenőrző, hatósági hangulatú szerepben legyünk. Ennek megtanulása fontos

4. kép: Kinter Orsolya (13 éves tanuló) látványos háttérmegoldása.

eleme a HHH gyerekekkel végzett pedagógiai munkának. A szülő partneri szerepe nélkülözhetetlen. A tapasztalataik, viszonyulásuk éppúgy sztereotípiákkal teli, mint a mienk, mikor belekezdünk egy ilyen munkába. El kell gondolkodnunk rajta: nem cigányként és nem mélyszegénységben szocializálódva tudunk-e eleget arról az életről, amiben ők élnek? A legtöbb hiba itt csúszik be, hogy ezt nem tudják szemponttá emelni a pedagógusok. Épp ezért, még, ha vigyáznak is rá, elárulja őket a metakommunikációjuk, és a szülők érzékeny receptorai rögtön megérik ezt. A viszonyulás ezután a szülő részéről kettő lehet: vagy egy bizalmatlan, elviselő, de

semmiképp sem támogató, vagy egy sajátos, gyermeki szerepben maradó, mindig utasítást, segítséget váró. Egyikből sem lehet túl sokat meríteni a pedagógiai munka támogatásához. Nagyon fontos tehát a gyerek teljes szociokulturális környezetével való értelmezése, fejlettségi szintjének, hátrányainak pontos ismerete. Ez adhat csak alapot a fejlesztéshez. E nélkül nem lesz sikeres a munka, az illeszkedés a tananyag és a gyerek között nem lesz harmonikus, vagy el is marad, és egy folyamatos, egyre mélyebb lemaradás, leszakadás kezdődik. Persze ebben a pedagógiai filozófiából itt is kitűnik: *nálunk nem a tananyag, hanem a gyerek a fontos.*

Sajnos ez a mai oktatáspolitikában felcserélődött. A külső elvárások uralkodnak mindenben, a gyerekek egyediségének, fejlettségének, helyzetének, problémáinak ismerete másodlagos lett.

Ha látjuk pontosan a helyzetet, az még nem minden. Külön figyelmet kell szentelni a *bevonódás elősegítésének*. Mert a hiányok motivációs hiányt is teremtenek, és ez nagy pedagógiai kihívás, hiszen a művészetoktatás nem kötelező, tankötelezettséget teljesítő oktatási forma. Ha nem élvezi a gyerek az órákat, nem jön, lemarad. Ez egyébként nem rossz pedagógiai ösztönző, erős tükörtartás a pedagógusoknak. A fejlesztésünk olyan alkotó tevékenységgel indít, amiben látványos és egyszerű technikai megoldások „húzzák be” a gyerekeket a folyamatba, és ennek során hamar szembesülnek azzal, hogy milyen csodák kerülnek ki a kezük alól, így motiváltak lesznek az alkotás iránt. Ha ezt az első csatát megnyertük, ha a „varázslás” érdekessé teszi számukra a tevékenységet, könnyebb továbblépni.

Ezeknek a bevonó feladatoknak két trükkje van: az egyik, hogy formákban *mindig arra építünk, amit a gyerekek már tudnak* ábrázolni, hogy ezzel ne érje kudarc őket (pl. olyan egyszerű formákkal kezdünk, mint a ház, a halak, a nap, egyszerű virágformák). Egy-egy egyszerű forma karakteres ábrázolása, mesébe ágyazva sikerélményt ad mind-egyiküknek. A másik, hogy *használjunk olyan technikákat, melyek gyorsak, látványosak*, (nem baj, ha a véletlen is szerepet játszik benne). Szerencsére az írószergyártás rengeteg olyan eszközt piacra dob, ami alkalmas erre. Persze nagyon fontos, hogy a pedagógus ismerje ezeket. Sokféle módszer van erre, ami látványosan elkápráztatja a gyerekeket, pl. a formakövető vonalrendszer használata filctollal, a porpasztellből nyert krétapor két (nem komplementer) színárnyalatának vattával történő összedörzsölése háttérnek, szivacs-hengerrel, áttetsző festékkel betöltött háttér,

az olajpasztell és a vízfesték együttes használata, viaszkar (púderrel vízmegkötővé téve a felületet), színes tusokkal történő „átvarázslása” a felületnek stb. Ezek a technikák olyan esztétikai minőségeket adnak, amivel a gyerekek eddig nem találkoztak, az élmény pedig, hogy ezt ők maguk hozták létre, meghatározó elköteleződést adhat a tevékenység iránt.

3. Hátrányok kompenzálása a finommotorika területén

A gyerek iskolához, tanulásához való viszonyát segíthetjük, ha a feladatainkkal olyan készségfejlesztéseket végzünk, amelyek más tantárgyakban, tevékenységekben is segítenek sikerélményhez jutni. Sok gyereket ér kudarc rögtön az elején, írásórákon, amikor az íráselemek gyakorlása történik, mert finommotorikájuk még nem elég fejlett ahhoz, hogy a kis vonalak közé, megfelelő ceruzafogással egyforma vonalrészleteket rajzoljanak. Sajnos, a hagyományos oktatási módszereket használó iskolák zöme nem használja a *nagy formából, nagy papírra, puha krétával, vagy homokba rajzolással történő indítást*, és az amúgy is sok hátránnyal érkező gyerekeknél ennek a lépcsőnek a kihagyása a legtöbb esetben már itt elveszi az esélyt a sikerélménytől. Az igyekezettől görcsös, erős ceruzafogás rögzül, az írás lassan

5. kép: Kovács Anna (8 éves tanuló)

elveszíti a motiváló hatását, és újabb tevékenység, tantárgy erősíti bennük az érzést: nem megy, nem képesek megfelelni az elvárásoknak.

A vizuális feladatokban sokat lehet ezen segíteni. Meseelemekbe ágyazva gyakorolni a különféle vonalelemeket, amelyekkel dekoratív felületeket hoznak létre, nagyban, könnyen nyomhagyó eszközökkel. A csészevonal képzése gyakorolható halpikkelyen, háztető cserepein, madarak tollruháján... és ugyanígy a sátorvonalak, az álló vagy fekvő

5. kép: Kovács Anna (8 éves tanuló)

6. kép: Példa a részenként, egymás után is megfesthető képre

egyeneselek, a körök stb. Itt a vonalelemek nem öncélúan jelennek meg, a gyerek kifejez, díszít, esztétikai minőséget hoz létre vele, ami pozitívan hat rá, hiszen a mellett hogy értelmet nyer, az élmény által érzelmi többlettel fejeli meg az egészet.

Ugyanígy vannak speciális feladatok arra, hogy a gyerekek erős *ceruzafogását lazítsuk* (az un. tónusos színezés technikájával), növeljük a finom, de irányított mozdulatok biztonságát (az ecsetrajz technikájával), vagy a különféle vonalminőségek használatával alkotva erősödjön a differenciált vonalhasználatuk. E mellett más típusú, plasztikai feladatokkal is dolgozunk (amit mi pl. nem csak agyagból, vagy plasztilinből, hanem megfelelő higiéniai feltételek mellett téstárból is mintázva gyakorlunk), vagy inkább a kézművességhez kötődő gyöngyfűzéses-fonallal dolgozó tevékenységeket is végzünk, ezek

mind a finommotorika fejlesztésére irányulnak. Érdekes új próbálkozásunk, hogy a digitális technikák alkalmazásával miféle új készségek szükségesek (pl. az érintőképernyős telefonok, tabletek használatához), és ezek hogyan segíthetők vizuális tevékenységekkel, illetve milyen ezeknek a kölcsönhatása.

4. Hátrányok leküzdése a figyelemkoncentráció területén

A figyelemkoncentráció fejlesztése ma minden gyereknél kívánatos. A felgyorsult világ hatása talán itt érzékelhető leginkább. Sokat dolgozunk azon, hogy a feladatainkat úgy építsük fel, hogy folyamatos motivációt adjon ehhez. *Alkalmazzuk pl. a szakaszos feladatkiadást. Vagy tematikailag, vagy technikailag, vagy kompozíciós szempontból osztjuk fel részekre a feladatot*, hogy mindig legyen benne új felhívó-elem, és ne engedje lankadni az érdeklődést, figyelmet. A tervezés-kivitelezés így

csak részelemenként a gyereké, az egész képen a pedagógus irányítja az új elemek megjelenését, de a fejlesztés végén a gyerekek maguk is képesek lesznek a komplex, összetettebb alkotások elkészítésére, az ismeretek, üzenetek ilyen módon történő átadására.

Hasonló célt szolgál a *térszeletek szerinti ábrázolás*, mikor a gyerekek az egymás mögött sorakozó térszeletekben dolgoznak, a legközelebbi-től indítva, de a következő instrukcióit, hogy milyen elemek legyenek ott, csak akkor kapják meg, ha az előtte levővel végeztek. A térszeletek között lehet a technikákat is változtatni. Ezzel a típusú feladatkiadással is elérhetjük, hogy a figyelem részekre bontva, sikeresen koncentrálódjon egy-egy elemre.

Más típusúak a kétféle papírból, vagy ráhengerezett, a gyerekek által elkészített sablonokból kiala-

kított kompozíciók, melyek a rész és egész viszonyatainak újszerű értelmezésével, szintén szakaszosan segítik a figyelemösszpontosítást. Hasonlóak a foltfestésből kiinduló feladatok, melyekben és melyek körül különféle érdekes technikákkal részletezik tovább a formát, teret.

5. A gondolkodási képességek fejlesztése

Az alkotás komoly gondolkodási képesség fejlesztő lehetőség is. Egyrészt meg kell, hogy előzze az információgyűjtés (hiszen vizualizálni csak azt tudom, amiről ismereteim vannak), másrészt a saját alkotás mindig egy új struktúrába rendezi a dolgokat, amit tervezni kell, az egészben pedig számíthatunk arra az érzelmi megerősítésre, amit az alkotás ad.

Ebben is többféle feladattípussal dolgozhatunk. Pl. a motívumkészlet, vagy a grafikai jelrendszer növelésére, vagy a színárnyalatok megismeréséhez az ún. *keretes képszerkesztést* használjuk. Ez a képalkotás az információk összegyűjtésére és új rendszerben történő alkalmazására célzottan fókuszál, és többféle tematika és tantárgy, valamint nevelési terület is megközelíthető vele. Az első lépés a kép keretének megrajzolása, melyben

7. kép: Gőz Viktória (7 éves). Kép a képben
sűrítési technika

8. kép: Cziráok Gréta (9 éves) meseképe

a kisebb mezőkben a témához kötődő információkat gyűjtjük össze, pl. a karácsonyhoz kötődő formákat, akár különféle csoportosítás szerint is, mondjuk a fenyőfán levő formák, vagy a karácsonyi asztalon fellelhetők, esetleg az ajándékok apró, jelképszerű vizuális megjelenítéseivel. Miután a keret készen van, a képen megjeleníthetünk egy karácsonyi életképet, a keretben levő, összegyűjtött elemek felhasználásával. Ugyanezt lehet pl. a vízpart élővilágával, a foglalkozások ismertetésével, gyógynövényekkel, őszi levélformákkal, vagy a környezetben fellelhető felületek, faktúrák grafikai leírásával stb. Ez lehet egy tantárgyi koncentrációra épülő feladat is, az adott tantárgy ismereteinek vizualizálásával segítve a bevésést.

Ugyancsak ilyen pl. *a kép a képben* című képszerkesztés. Ennek a lényege, hogy a vizuális üzenetek sokrétű, ám sűrített közlése történik, sajátos képszerkesztésben. Fontos fejlesztett képesség itt a lényegmegragadás is, a vizuális üzenetek mások számára is érthető módon történő megfogalmazásával. Pl. vándormadarak, akik a testük formájába „vetítve” mutatják meg emlékeiket, amiket magukkal visznek a tájról, amin átrepülnek. Vagy „emléklufik”, amikor a nyár

legkedvesebb (vagy adott szempont szerint szűrt) emlékei jelennek meg egy-egy lufiban, melyet a nyár végén a gyerekek szélnek engednek, stb.

6. Fantáziafejlesztés

A hagyományos tanítás sokszor a mintakövetést erősíti, és nem a szokatlan, kreatív megoldásokat a gyerekekben. A képi világ, a vizuális környezet, ami körülveszi a gyereket gyakran túl erősen hat rájuk, ha nem vigyázunk, ez lesz az egyetlen követendő számukra, sztereotip klisékben gondolkodnak, és visszafejlődik az a fajta öntörvényűség, bátorság, ahogy óvodás korukban viszonyultak gondolataik vizuális közléséhez. Megjelenik a másolás, a felnőttes klisék, sablonok átvétele, az inkább vizuális szennyezésnek tekinthető kép kultúra beépül a gyerekek világába és blokkolja mindazt, ami egyéni, sajátos, más. Nagyon fontos, hogy olyan feladatokat adjunk, amiben ezek a gátak lebonthatók, amiben érték lesz az egyéniség, és a másság is.

Erre is sokféle feladatot dolgoztunk ki. Ilyen pl. a *tollbamondás rajz technikája*, amikor verbálisan, a tollbamondáshoz hasonlóan indítunk egy mesét, amit rajzban ők rögtön „leírnak”, majd adott ponton elengedjük a történetet, hagyjuk, hogy

maguk fejezzék be a mesét, történeti szövésében és vizualizálásban is. Egy példa erre: „Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy nagy domb... (mindenki rajzol a lapra egy dombot). A dombon két gyerek sétált... (várunk, míg lerajzolják). A gyerekeket figyelte egy madár, aki épp arra repült... (megint várunk, míg megrajzolják). A madár a levegőből lekiáltott a gyerekeknek: nem látjátok, hogy amin most sétáltok, az micsoda? Az nem egy domb... hanem egy alvó óriás pocakja... (itt a dombhoz illeszteniük kell egy fejet, kezeket, hogy óriássá váljon)... Folytasd a mesét, és a rajzot is!” Ez egy olyan kompozíciós megoldás, ami merőben szokatlan. A gyerekek élvezik a csavart a történetben, ugyanakkor megérik a felszabadító erőt, hogy a rajzban, a mesében

mekkora szabadság van, hogy nem kell görcsösen ragaszkodni semmihez, bátran szöhető a történet a fantáziájuk szerint, szabadon, és ez ábrázolható is így. Ha ezt sokat gyakoroljuk, a gyerekek maguktól is képesek lesznek „mesélős” és bátor kompozíciókat készíteni. Mindez pedig erősíti az önbecsülésüket, identitásukat is. Ezzel pedig már átlépünk a harmadik, számunkra nagyon fontos területre, a szociális készségek fejlesztésére.

7. Szociális kompetenciák fejlesztése

Harmadik fókuszként épült be a módszertanunkba ez az elem. Ami miatt határozottabban kellett vele foglalkoznunk, az a *szegregált oktatás* előretörése volt. Egyre gyakrabban szembesültünk azzal, mennyire

fontos lenne ezzel foglalkozni, milyen nagy hiányok vannak ezen a területen, ugyanakkor azt láttuk, az általános iskolai oktatásban egyre kevésbé látszik a fejlesztési területek között. Az integráció, inklúzió szempontjából pedig ez nélkülözhetetlen. De tapasztaljuk a mindennapokban is a hiányát, a gyűlöletbeszéd előretörésében, a nárcisztikus megnyilvánulások általánossá válásában. A családok légköre, kommunikációja is átalakul, most igazán nagy szükség lenne rá, hogy ezzel a globálisan is megjelenő problémával az iskolákban kiemelten foglalkozzunk.

Megrögzötten *integrációpártiak* vagyunk, azt valljuk, hogy ezeket a készségeket kizárólag integrált közegben lehet elsajátítani, más

9. kép: Komádi gyerekek közös munkája

módon nem megy. Mivel ilyen helyzetek nem teremődnek meg maguktól mindenhol, ezért a szakembereknek a feladata, hogy ezeket létrehozzák, megszervezzék, olyan pedagógiai tudatossággal, ami lehetővé teszi, hogy a legtöbbet hozzák ki belőle. Egyszerű lenne ez, ha nem jutottunk volna a problémában már olyan szintre, hogy a szakemberek sem szívesen foglalkoznak ezzel, a gondok, amelyek az integrációhoz kapcsolódnak, már rég túl nőttek az oktatás keretein, a szegénység összes hozadéka begyűrűzött már az iskolába, kiégett téve azokat is, akik korábban még hittek ebben. Persze lehet, nem is voltak erősek, be sem épültek a mindennapi munkájukba ezek a tudások, készségek, szándékok, azt hiszem, sok a mulasztás ezen a téren a felsőoktatástól az oktatáspolitikai döntésekig. Pedig létezik megoldás, szerte a világban, sok-sok módszer, jó gyakorlat, ami működik, melyek, ha 100%-ban megoldani nem is tudják, de elérhetővé teszik az integrált helyzetet mindkét oldalon. Mert teljes megoldást talán sosem várhatunk, mindig lesznek ezen a területen is olyanok, akik nem értik meg az együttélés üzenetét. Ám nem mindegy, hogy ez az arány milyen egy társadalomban, csökkenő, vagy növekvő tendenciát mutat, mennyire társul hozzá akár az agresszióig is elmenő magatartásforma.

A korszerű oktatás nem nélkülözheti a *szociális készségek* tudatos fejlesztését. A szociális készségek egyik nagy csoportja a *személyes kompetenciák*, amelyek körébe tartozik pl. az *önbizalom*, *énhatékonyság-érzés*. A sikerélménnyel, amit a feladat megoldása során átélnek,

ezek erősödhetnek meg, és ez kihat a teljes személyiségre. Ha tudatosítjuk a feladatkiadásban a szempontokat, melyekhez visszacsatolunk az értékelés során, segítjük a reális önértékelés kialakulását. Ha pedig erősítjük az egyéni megközelítéseket, az egyediség fontosságát, a másság értékévé emelését, segíthetjük az identitásuk fejlődését is. Tehát mindaz, amit fentebb írtam, mind azt a célt is szolgálja, hogy a sikerélménybe ágyazottan, az alkotó tanítás során megerősítse ezeket a készségeket.

A szociális készségek másik nagy csoportja a *társas kompetenciák*. Nagyon fontos ez, amire nagy szüksége van a gyerekeknek ahhoz, hogy a közösségben történő működés képességét elsajátítsák. *Alkalmazkodás, munkamegosztás, szolidaritás, tolerancia, felelősség*, mind olyan fogalmak, amelyekre felnőtt korban nagy szükségünk van. Az alkotás segítségével ehhez is könnyedén tudunk tökéletes fejlesztési alkalmat teremteni. Az együttműködési képességek fejlesztésére kidolgozott feladataink leginkább projekt-jellegűek, amelyek az információgyűjtés, egyéni tervezés, majd csoportalakítás és kooperatív munka során olyan alkotást eredményeznek, ami komplexen fejleszti az általunk integrációs képességnek nevezett képességrendszert.

Összegzés

Az Igazgyöngy az oktatás során a három fókusz, a *vizuális kommunikáció fejlesztését, a hátránykompenzálást és a szociális kompetenciák fejlesztését* úgy építi be a feladataiba, hogy a pedagógiai tervezésben mindegyik, egyforma hangsúllyal jelenjen meg. Így dolgozzuk ki a feladatokat és ez adja az óra pedagógiai hatásának értékelését is. Ennek a hármas fókuszának az együttes kezelése vezet ahhoz, hogy azokkal a gyerekekkel is sikeres fejlesztéseket végzünk, akik nagy hátránnyal kezdik az iskolát.

Módszerünket hatodik éve vezettük be a *Berettyóújfalui Tankerület*

általános iskoláiba, az alapozó szakaszban, az első négy évfolyamon, mentorálva a módszert alkalmazó pedagógusokat. Látványos javulást látunk a vizuális nevelésben ezekben az iskolákban, és a mérések szerint a szociális készségek javulása is megfigyelhető. Most úgy érezzük, ez a módszer, az általános iskolai oktatás alapozó szakaszában sokat segíthet a gyerekek fejlesztésében. Ha az első négy évfolyamon ezzel képesek vagyunk megalapozni a megfelelő viszonyulást, motivációt, és az alkotás segítségével olyan szintre hozzuk a képességeket, ami nélkülözhetetlen az alapkészségek megszilárdításához, ráépülhet egy sikeresebb felsőtagozat, majd középiskola. Ezzel esélykiegyenlítőbbé válhat az oktatásunk, amire ma égetően nagy szükség van.

Az Igazgyöngyben ma is folyamatos tanulás, pedagógiai útkeresés történik. Ez a nehéz terep mindig új kihívásokkal motivál bennünket. Sokat tudunk már arról, mit jelent a HHH gyerekek oktatása, de nem eleget. De sok mindent megértettünk már a miértekből. Ma már tudjuk, mikor kell didaktikusabb menettel biztosítani a sikert, hol vannak azok a pontok, amikor az egyéni megoldások kiteljesedhetnek a nélkül, hogy a folyamat megtörne, a produktum sikere elmaradna. Tudjuk, hogy először kötöttebb lépések kellenek, hogy megalapozhassák a későbbi szabadabb alkotást. Tudjuk, hogy az egésznek a titka a tudatos és rugalmas pedagógiai tevékenység, ami folyamatosan figyeli a gyerek rezdüléseit, és akkor és úgy segít, ahogy és amikor kell. Ez lenne a művészetterápia? Nem hiszem. Inkább ez a pedagógia. Ami a művészet eszközével fejleszt.

10. kép: Gulyás Emma (9 éves)